

ХАНТЫ ЯСАҢ

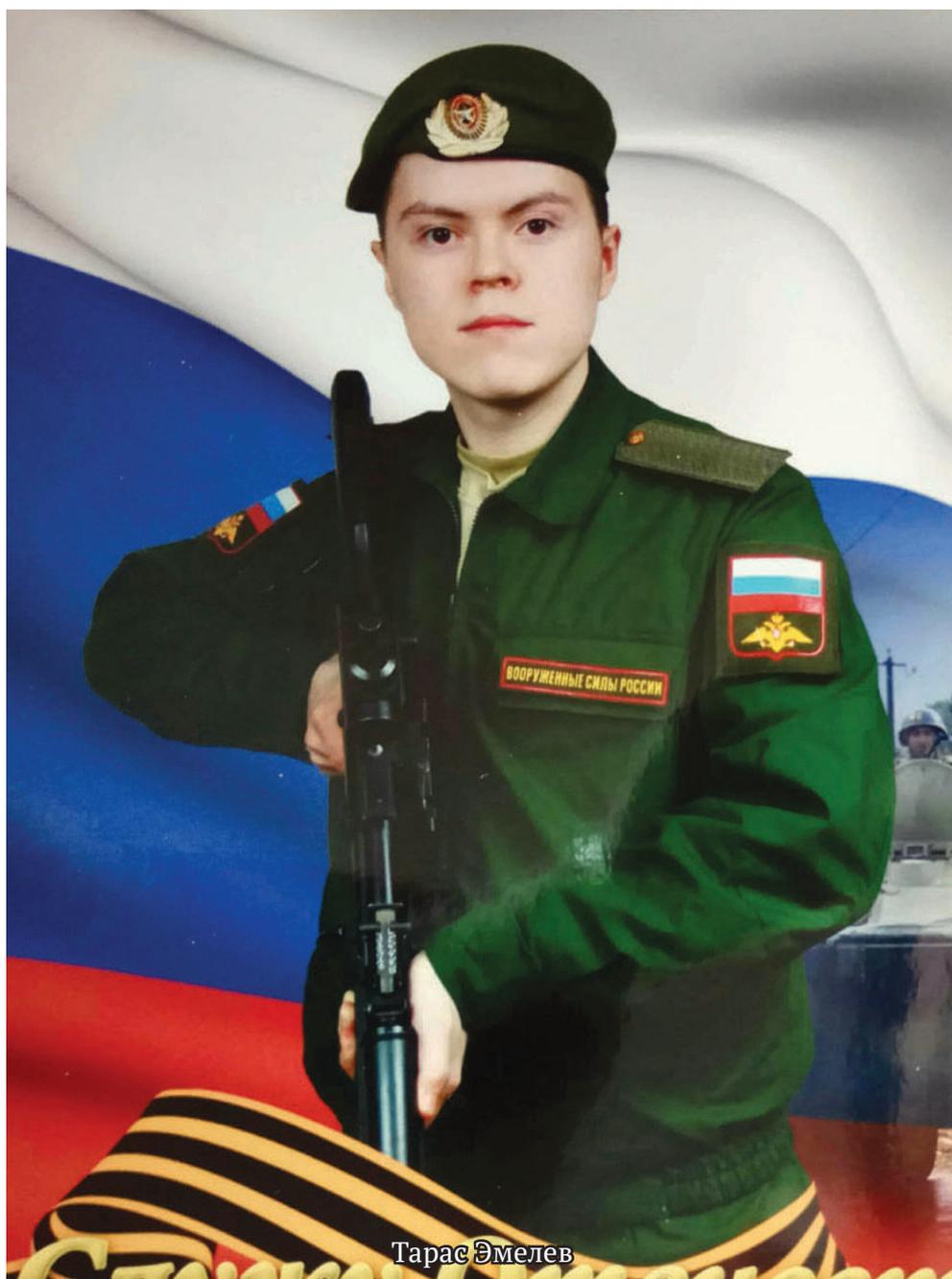
21 февраля 2019 года

www.khanty-yasang.ru

№ 4 (3520)

Основана 1 ноября 1957 года

Мўвев давълты ёх емәнхәтл пида!

Тарас Эмелев

Ханты пух Тарас Эмелев интәм Московский область Домодедовской район Ильинское вош хуци связь верәт әхтйин служитл. Лўв мәнум одн ван хәтлуп тыләнн шив тәсы.

Тарас 1999-мит одн Нуви сәнхум вошн сема питәс. Шә-та ашколайн яртъян класс етшуптәс па 2015-мит одн политехнической колледжән вәндтйылты питәс, шит 2018-мит одн етшуптәс. Ши тумпи лўв искусствайт ашколая янхәс, фортепиано нарәсты утн юнты вәндтыләс. Мәнум одн лўв Ёмвоша Югорской государственной университетн вәндтйылты питәс па шәлта армия тәсы.

Тарәс хәнты семьяйн сема питәс па енмәс. Аңкел – Елена Кузьминична Эмелева (Молданова) – Ваньщавәт кәртән вән хәнты семьяйн сема питәс па енмәс. Кузьма Иванович Молданов ащел вулаң далън вуракәт пида даясман вәс. Ащел – Сергей Ксенофонович Эмелев – Полнавәт кәртән иши хәнты семьяйн енмәс, лапәтхушъян ол мәр Нуви сәнхум вошн полиция хотн рәпитәс, интәм «Югорский отряд охраны» тәхийн рәпитл. Тарас тумпи дын Яна эви тәйләһән, лўв ашколайн хәтмит классән вәндтйыл.

Мўвев давълты ёх емәнхәтл пида иса хәята, пухәта ям яснәт лупты дәнхалум. Тарас яма ат служитл, ши юпийн университет ат етшуптәл па хуга дәнхал рәпитты, ши хуята ат йил. Хотәң ёхдал иши тәлана, яма ат вәлдәт!

Надежда РАГИМОВА

Мир ямалты вер олаңан путәр вәс

Тәндуп тыләщ 8-митн «Югра» немпи айкеләт әкәттү хотн округ мир ямалты вер тәты департамент кәщә хә Алексей Добровольский пида вәйтәнтупсы вәс.

Мет сыры лүв путәр-тәс, муы ширн тәняд округевн мир ямалты вер ләщәтман вәс:

– Югра мұвевн худна аршәк няврем сема питл, тәняд яң шурәскем пушхие сема питәс. Ши тумпи Сәрханл вошн вән хуятәт па нявремәт пәта аршәк пәльница рәпитты питәс. Тәм одн Нижневартовск вошн Ханты-Мансийской вош хулыин йилуп леккар хот пүншды.

Мұң ай кәртәт, вәнт шушет эвәлт мәшәң әх тәты щира вет тухләң хоп тәйлүв. Тәняд тухләң хопәтн хәлум шурәс мултас мәшәң хуят вошәң пәльницайта тәтьдәсүв.

Хәлум од мәр хәнне-хәя 28 верк омәссүв. Мосәң, елды мәшәң әха мухл па сәм омәсты пит-

лүв, щит шеңк лавәрт операцияйт. Тәняд сәм лекщитты щира вет шурәс мултас операция, лүв йитәт омәсты щира 1,5 шурәс операция версүв.

Россияин па мұвәт киньщи округевн мет ар электронной больницы непек хәншман вәс.

Тәняд «Скорая помощь» пәта 165 машина тәтсүв.

А. Добровольский эвәлт уша йис, хуты ин-тәм округевн 90 процент арат лавәрт операция верды, тәняд 14 шурәс хуята щимәщ ут версы.

Округев хұваттыин телемедицина щирн яң шурәс консультация вер ләщәтман вәс. Югра мұвевн 92 процент арат мир вошәтн вәлдәт, нивл процент арат кәртәтн, вәнт шушетн вәлдәт.

Лүнән кәртәта «Николай Пирогов» немпи түтәң хопн, тәлдн вән машинәйтн тохтурәт яңхләт. Щиты 2018-мит одн яң шурәс кәртәң әх лекщитсыит.

Интәм округевн 67 ФАП, 37 ай леккар хот рәпитләт. Тәм одн Сәрханл район Каюково кәртән ФАП пүншды.

Онкологической мәшәт олаңан путәртман А. Добровольский лупәс, хуты 2012-мит од вүш эвәлт позитронно-эмиссионной томография верды. Тәм одн Да Винча немпи йилуп робот унтасн мир лекщитты питсыит. Ши тумпи итәх пүвдупсәт гамма-кешийн эвәтдыит. Иса Россия па мұвәт киньщи округевн онкологической па сәм мәшәт эвәлт щимәлшәк хәннехә әнтәма йил.

Тәняд Югра мұвев мир ямалты вер тәса ләщәттү пәта немасыя мевд посн мәсы.

Юхи хәщум артән А. Добровольский ай тәс, муы ширн тәм 2019-мит одн рәпитты питләт:

– Округ пәльницайт пәта йилуп мосты пур-мәсәт па арсыр шүңкәт дәтлүв. Нижневартовск вошн па Пойковской кәртән леккар хот филиаләт пүншдыит. Сәрханл вошн округ клинической пәльница йилпатды, щит тумпи «Аңки па няврем лавәдман тәйтү» хот омәсты етшуптәды. Сәрханл университет хуца «Лаборатория генетических исследований» тәхи верты питды. Нягань вошн «Центр медицины катастроф» тәхи пүншды. Ши тумпи кәт од мәр иса округ пәльницайт эвәлт лекщитум хәннехә опраш немәт әкәттү па нух хәншты питдыит.

Людмила
ЛОНГОРТОВА

Россия апрәң әх кәсупсы

Тәндуп тыләщ 12-митн округ кәщә не Наталья Комарова «Лидеры России» немпи кәсупсийн кәсты әх пида вәйтәнтупсы вәс.

Иса Россия мұвәт эвәлт 227193 вохты непек китсы, щит күтн 3053 вохты непек округев эвәлт. Екатеринбург воша Югра мұв эвәлт 48 хуят яңхәс. Округев эвәлт няд хуят нух питәс. Емвош эвәлт Дмитрий Тей «IT-стойбище хуца вәндтәты вер», Сәрханл вошәң хә Андрей Кныш «Новое предназначение», щит вош эвәлт Степан Прокопович «Социально-экономическое лидерство региона», Ләңки вошәң хә Дмитрий Горбунов «Спорт доступен всем» немпи верәт ләщәтсәт па кәссәт.

Округ кәщә не Наталья Комарова лупәс: «Шеңк ям, хуты щимәщ кәсупсийн ар хуят кәсәс па нух питәс. Тәм йисн ар верәң па нумсәң хуят вәл. Ши кәсупсы ләщәтум әх щимәщ верәң па апрәң хуятәт кәншләт».

Вәйтәнтупсийн округев эвәлт нух питум хуятәт ләщәтум верләд олаңан айт тәсәт. Мүңева Дмитрий Тейн верум «IT-стойбище хуца вәндтупсы» немпи вер олаңан мет әмәщ уша верты вәс. Щит Нуви сәңхум район Нумто кәртән тывәс. Щит унтасн кәртәң нявремәт

«IT-стойбище» верум әх

вәндтәйтты веритләт. Юхтум әх кәртәң мира путәртсәт, хуты мет вудаң вер – щит интернет унтасн мултү непекәт ләщәттү рәхл. «Ин кәртәң мира непекәт верты пәта Нуви сәңхум вош вәнты

тухләң хоп лавәдты ән мосл. Щит ләпәт мәр тәп ипүш вәддәд. Ин дыв щитәт «Госуслуги» портал мухты верты веритләт», – лупәс Дмитрий Тей.

Людмила ГУРЬЕВА

Ханты ясаңан киникайт ханшдайт

Тэнлуп тылащ 14-мит хаталдн «Югра» немуп айкел акаатты хотн Ёмвош округ вондтыйлды верат тэты тахи кэща ики Алексей Дренин пида вэйтантупсы вэс. Лүв лупас:

–2018-мит одн Югра мўв ашколайтн няврем вондтаты ёх математика, рўщ ясаң, биология, химия па обществознание щирн вондтасыйт. Щалта манум одн тэняд киньща нявремат

государственной экзаменат яма ханшсат. Математика иса Россия мўвн вондтыйлды нявремат киньща Югра мўв эвет па пухат яма версэл. Мет вулаң вер, мўң вухаль ёх ясаңан нявремат

кеша киникайт лэщатты питсўв. Щиты 2018-мит одн олаңмит па нядмит класс нявремат кеша вухаль ясаңан непекат ашколайтн ёша паватсат. Елды 2019-мит одн ханты ясаңан нявремат кеша вондтыйды киникайт лэщатты питлўв. Щи тумпи 72% арат эвет, пухат ашкола тумпи сертифи-

кат непек посн арсыр вера вондтыйлдат.

2019-мит од рэт ясаңат ода иса мўват луваттыйн нематса. Иса Россия мўв луваттыйн рэт ясаңат од ай кер тылащ 21-мит хаталдн Ёмвошн пўншда. Щалта сўсн увас мир айлат ёх кеша вон мирхот лэщатлўв.

Ульяна ДАНИЛО

Нампар ед тэты па́та мирхот версы

Тэнлуп тылащ хэтмит хаталдн Ёмвошн округ правительства хот йитн Общественной палата ёх жилищно-коммунальной па мўвев сыстама тайты верат олаңан видеоконференция щирн мирхот версат.

Щи мирхота акташум кэщайт нэмассат па дыв кўтэлдн путремасат, муй щирн там йилпа юхтум одн округев вошатн яха акмум хотаң нампар ямсыева и тахия машинаитн акаатты па мўва ид доттаты щирн ед тэты рахл.

Там мирхот пўншты едпийн АО «Югра-Экология» немуп тахи кэща лаңкяр хэ **Борис Дутов** айкел акаатты ёхлўва тамиты путартас, муй щирн там йилпа юхтум одн округев луватн вэлты арсыр ханнехуятат шеңк ар непекаң айкел дыведа ханшсат. Щи пищмайдал хуши дыв иса худыева луплат, хути йилпа юхтум одн округев вошатн вэлты хуятат сырсыр хотаң нампар ед тэты па́та шеңк ар вух ин сухуптаты питсат. Тэп Кондинской район эвалт хатл мар 500-кем щимаш айкелаң непек дыв хушеда китсы. Вантэ, там йисн кашаң тылащ и ханнехэйн актум нампар па́та йилдуп поступсы щирн округев коммунальной тахета 133 шойт арат вух сухуптаты мосл. Югра мўвевн вэлты ал ханнехуятат па́та щит шеңк вон тын. Сыры

олатн и тылащ мар ияха акаатты нампар па́та ханнехэ тэп 50 шойт арат вух сухуптас.

Щалта Общественной палата арсыр жилищно-коммунальной па мўвев сыстама тайты верат тахи кэща **Сергей Таньшин** немасыя видеоконференция щирн мирхот пўншас па ияха акташум кэщаита путартас, матты Ас халды тылащн там юхтум одн Россия хон пелкев луваттыйн арсыр хотаң нампар ияха акаатты, ед тэты па мўва ид доттаты па́та йилдуп поступсэт вўсыйт. Округевн сырсыр хотаң нампар ияха акаатты па ед тэты па́та «Югра-Экология» немуп акционерной тахи ин рэпитл. Муй щирн щи нампар акаатты тахи щимаш йилпа вўюм поступсы хўватн рэпитл па муйсар верат яма лэщатл, щи олаңан арсыр айкелат уша паватты питлўв.

Лўв юпедн Югра мўвев вух сухуптаты верат арталаты мет олаң кэща лаңкяр хэ **Алексей Власов** тамаш айкел тэс, хути хотаң нампар ияха акаатты па ед тэты «Югра-Экология» немуп акционерной тахи вер-

сы. Шив иса араттелдн округев луватн 11-мит муниципальной образования питсат. Сырыя, вантэ, арсыр нампар яма ияха акаатты па ед тэты мосл, щалта щит мўва ид доттаты тахи вэнты ищиты талды мосл. Хашум щосн арсыр нампры пайт худыева мўв идпия доттаты.

Щиты 65 процента арат машинаит рэпитлат, нампар доттаты тахетн ищиты 21 процента араткем вух мосмитл. Щалта «Югра-Экология» немуп тахия ищи 13 процента арат рэпитты верлад па́та вух сухуптаты мосл. Сырыя, вантэ, кашаң хотаң метра щирн ханнехэ эвалт нампар ед тэты па́та вух лўна́тсы, там йилдуп одн кашаң атэлт хуят эвалт, кўшкепа лўв няврем ат вэл, коммунальной тахия ищиты нампар па́та вух сухуптаты мосл.

С. Таньшин там мирхотн лупас, хути щи вошатн, хута тамаш нампар акаатты щира́т велщи лэщатты питдыйт, шуши ханнехуятлўв уш вэнты тэты мосл.

Видеоконференция щирн округев арсыр вошат эвалт нумсат верум ёх Югорск, Сэрханд,

Радужной, Пыть-Ях па Сўматвош, Советской муй па Нефтеюганской районат эвалт вэлты хуятат худыева С. Таньшин ясаңат пида кашашсат, хути кашаң ханнехэ пида путрематы мосл.

Ияха акташум Общественной палата кэщайт едпийн промышленной политика управления кэща лаңкяр хэ **Артём Чурсин** лупас, хути нампар акаатты тахи ёх елды яма па вещьката рэпитты ки питлат, щит леваса хашты нампры пай округевн аң питл.

Елды госпрограмма щирн Югра мўв промышленность Департамент немасыя вет щимаш тахи омасты питлат, хута нампрат арталдыйт: непекат муй кеванат атэлт щирн акаатлйит па йилпа мулты пурмасата щитат лэщатлйит. Мет олаң округев муниципальной образованияйт тахет эвалт нампар ияха акаатты па мулты мосты пурмас щитат эвалт йилпа верты хот Нефтеюганской районан омасды. Лўв, там кэща хэев ясаңат щирн, тэп 2021-мит одн етшупталды па ищи одн рэпитты питл.

Владимир ЕНОВ

Киникайт дунатты хот 85 ода йис

Тэнлуп тыдэщ 11-мит хатдн Ёмвошн вэлты округев киникайт дунатты хот 85 ода йис. Шит пата дыв айкелат акатты ехлүв пида немасыя мирхот дэщатсат.

Сырыя Югра мўев арсыр культура верат тахи кэща дэңкэр не **Елена Берендеева** лупас: «Ин округев киникайт дунатты хот – шит шимайщ тахи, худта айлат па вэн хуятат, поэтат, писателют муй па наука верат тэса ханшты ех иса янхлат. Киникайт дунатты хотэв унтасн

арсыр эмашц верат Ёмвошн манлат: «Айлат ех непекат дунатты шират», «Литературной вейтантупсэт». Там одн «Президентская библиотека» поступсы киникайт дунатты хотн рэпитты неңатнверды».

Шадта округев киникайт дунатты хот кэща не **Ольга Павлова**

путартас, муй ширн дыв там одн арсыр мосты рэпатайт дэщатсат. Шиты «85-мит олэд пата 85 ям вер» немуп поступсы вүсат, мата утат иса 2019-мит одн верты питлат. Айлат ех пида шеңк ар рэпитлат. Тэп 30 процента арат непек дунатты ханнехэйт – шит иса ашколайн вэндтыйлды айшак нявремат. Шити тумпийн сыр-сыр киникайт вантупсэт муй эмашц вейтантупсэт писателют па поэтат

пида самана дэщатлат. «Киникайт дунатты ханнехэ ол», «Ма непекат уша верты хотем» па «Ёмвош йис пура верат» адисупсэт там ол мар тунцираңа дэщатты елды питлат.

О. Павлова лупас, арсыр йилуп верат күтн дыв «Литературная кофейня» немуп тахи пуншсат. Шити тахи хуши дэңхалат сыр-сыр вейтантупсэт округев писателют пида верты.

Владимир ЕНОВ

Путьюг ай вошн енмум пух

«Ханты ясаң» газетайн рэпитты ех яма Виталий Сигильетов вейман тайлэд. Вантэ, там няврем мун хуцава ванкүтды юхтылдэ. Дүв Нижневартовской мўвн Путьюг ай вошн сема питас па енмас. Нижневартовск вошн ашкола етшуптас. Шадта 2016-мит одн Ёмвошн Югорской университетн «Экология и природопользование» тахийн вэн непек еша павтас.

Вейтантупсыя юхтылдум ех

Шадта вэндтыйлмалн Вах юхан хантэт ясаң уша верты шеңк дэңхас. Дүвты рэт ясаңа Вера Егоровна Паньшина (Кунина) вэндтас. Итэх пурайн там каркам пухие касум ширн ханты ясаңан путартты профессор ими Евдокия Андреевна Нёмсыова хуца янхас. Дүв иса рэт ясаңд оланан наука ширн уша верты дэңхас.

Имудтыйн профессор ими Диана Васильевна Герасимова Путьюг ай вошн енмум пух Виталий Сигильетов Венгрия

мўва Будапешт воша Балаши институт «Хунгарология» немуп верат вэндтаты тахия китты нётсэдэ. Шадта дүв и од мар вэндтылдэ, венгерской ясаңан путартты питас. Эхат Будапешт вошн экономической верат эхтыйн университетн вэндтыйлды вўянтас. Ин дүв шадта кимат курсан вэндтыйл.

Там пухие ванкүтды рэт мўвада юхтылдэ. Йилуп тыдэщ 29-мит хатдн Ёмвошн Виталий шуши мир пида

вейтантылдэ. Дүв путартсэлэ, муй иты Венгрия мўвн вэд па вэндтыйл:

– Вантэ, финно-угорской мир эвалт мадыар ех мўнева, хантэта па вухалята, ясаң ширн мет ван рэтнайт. Дыв хўв йис телн шуши мир рэт ясаңт вэндталадэ, арад па моньшат нух ханшлат. Венгрия мўвн ар хуят ханты па вухалэ ясаңан путартлат. Шадта дыв ханнехэ мадыара дунатлэд тэп ширн, хэн дүв рэт ясаңд вэдлэ. Шадта Лоранд Этваш

немуп университетн нявремат немасыя ханты па вухалэ ясаңан вэндталадэ. Дывты шити вера учёной ими Марта Чепреги вэндталадэ. Шити тахийн вэндтылдум не Жофия Шён (Ковач) иши нюр яма Дор вош хантэт ясаңан путартлат. Шадта Зирц немуп вошн Антала Регули немуп йис пурмасат шавиты хот кэща ими Эстер Руткаи яма ханты ясаң вейман тайлэдэ. Ма тата вэлмемн шеңк дэңхасум рэт ясаң вэндтаты, тэп эмашц ширн тывас, ин хўв мўвн вэлдум па Вах юхан хантэт ясаң уша верлум. Юхи Ёмвош округа юхтыйлдемн йис моньшат, арад па путрат нух ханшлум. Ханты ясеви йилпа тывты «неологизм» немуп утат ямсыева наука ширн нух вантлум.

Там етнхот пурайн Вах юхан айлат хэ Виталий Сигильетов профессор ими Евдокия Андреевна Нёмсыовайн ханты мир вэн учёной ики Николай Иванович Терешкин ханшлум киникайт мойлдаслэ. Яха акташум ех па хўв мар шай яньшман путартсат.

Ульяна МОЛДАНОВА

Арсыр мирәт күтн ям ёх ищипа вәлдәт

Итәх пурайн, хән лавәртәң вәлуПСЫ йита юхәтлән па немудтҗын нәң пүндәнән вәлтҗи хәннехөйи ән нәтлҗи, ши щосн ищипа мәтти хуят нәңәна ликмал, мәта хө муй не щиты нәхмәл: «Мүң арсыр мирәт күтн вәлдүв, ши ёх күтн ищипа ям па вешкат хуят ямкем ар, мосәң, нәң мәтти щимәщ ям хәннехө пила вәйтәнтлән па лүв иса нәң юврая питум вәлуПСЫ щирлән тўнмәтти веритл!» Щит пәта ин ма щимәщ хәннехуятәт оләңән нынана тәм щосн айкел хәншты питлум.

Вәйт дор тыләщ няд-мит хәтәлдн Ванзетур кәртән Сүмәтвош районән «Мань хап» немуп ай хопәң кәсупсәт версийт. Ши пурайн сырыя ар нявремәт енмәлты хоттел хәннехуятәт хуши ма немасыя яңхсум, дыв пиләда ияха вәйтәнтҗилдсум па вәлты-холты щирлад оләңән мин күтәвн ямкем хүв путремәсүв.

Мосд лупты, хуты мет вән хотәң кәщә не Людмила Владимировна Лызлова (эви опращ немәл щирн Туркина) Ас хәлтҗи тыләщ оләңмит хәтәлдн 1956-мит одн Ягурьях немуп ай кәртән Самаровской районән сема питәс. Лүв әңкел сырыя Ёмвошн вәндтыләс па рәпитәс. Щәлдта дын икисәңән Ванзетур кәрта Сүмәтвош района вәлты касәдсәңән. Люда эвел ши пурайн ай вәс. Әхәт лүв иса тәм кәртәң әшколая яңхәс, елды рәпитты щира вәндтыләс, икия мәнәс па хоттел хуятәна йис. Лүв ясәңдал эвәлт уша йис, хуты Людмила Владимировна ар од мәр иса Ванзетур кәртән нянь верман вәс. Йикел па совхосн тракторист щирн пенсияя питты вүш вәнта рәпитәс. Дын китумтак араттедн вет эви тәйсәңән па ияха енмәдсәңән.

Кәшәң нявремәл күтнщирәңа арсыр рәпитты верәта вәндтәсәңән. Щиты мет вән эвел хәлум вәндтәты тәхи етшуптәс: айшәк классәтн әшколайн

Л.В. Лызлова па К.Б. Лызлова енмәлты лапәт нявремәл пила

нявремәт пила рәпитты, щәлдта рүщ ясәңа муй литературая вәншәк пухәт па эвет вәндтәты веритл па юхи хәщум пурайн высшей экономической образования па холумтәс. Ин щит пәта дыв вән эвел Нижневартоск вошн Тюменской университет филиал хотн айдат ёх экономика верәта вәндтуман рәпитл. Лүв ищи икисәңән кәт няврем тәйләңән па енмәлдәңән. Кимит эвел Ёмвошн вәд па әшколая яңхты нявремәт английской ясәңа вәндтәл, лүв ищиты кәт няврем тәйл па енмәлтәл. Хәлмит эвел Игрим вош мәш ямәлтҗилдты хотн рәпитл па хәлум няврем тәйл. Нядмит Ксения эвел оләңән елды мўң па путәр немасыя тәлүв. Мет юхи хәщум ветмит эвел пәта ши пурайн Людмила Влади-

мировна немудты айкел ән па верәс, алпа, сыр-сыр ар путәр күтн юремәсдә. Ши юканәда тәм хотәң рүщ имев Ксенияйл оләңән шеңк ар путәртәс. Нядмит эвел, вантә, әңкел-әщел пила юдн вәлты хәщәс.

Мосд лупты, хуты Ксения эвел 1983-мит одн сема питәс. Кәшәң кәртәң няврем иты, нявремәт хәтл мәр лавәлты хөта айтелдн яңхәс. Әхәтшәк әшколайн вәндтыләс. Щитәл етшуптумал юпийн Тюмень вошн вәлты профессиональной училищайн кино-видеооператор щирн вәндтыләс. Щәлдта юхи әңкел-әщел хуши юхтәс па ши вүш эвәлт Ванзетур кәртәң мир рүтьщәты хот йитн сыры оләтн рәпитәс. Щиты рәпиттад мәр имудтҗын итәх рәпата тәхет иса лап тәхәрсийт.

Ксения эвел ши пурайн рәпатайды хәщәс. Әхәт лүв әшколайн гардеробщица не щирн йилуп рәпата айлтыева мушатәс, хута тәмхәтл рәпитл. Ксения, әңкел ясәңәт щирн, ики иса ән тәйс. Щит пәта, хән лүв 28-мит ола йис, әңкел-әщел па упидал пила путәртәс, муй щирн нумәс верәс шәкащты хот эвәлт лүведа мәтти ай няврем елды тәйтты па енмәлты щира вүты. Лүв пуляң рәт ёхләд хулыева щимәщ вулаң вера кашащсәт.

Щәлдта лыпәт хойты тыләщ 2012-мит одн Ксения эвел оләң Алексей пух енмәлты вүс. Ши пухие йилуп хоттел ёхләд пила кәт од мәр вәс па әхәт щиты Ксения әңкела лупәс: «Нәң мәтти ай няврем шәкащты хот эвәлт па вүя, мәнәма тәта вәтщә щирн шеңк мәрәм!».

Кәтәхия юхтәс па па лүведа тәйтты няврем вохәс. Щиты 2014-мит одн лүв шәкащты нявремәт хот эвәлт ипуляң яиң-упең хәт нявремн мәсы. Ин дыв ши арат тәда йисәт: мет вән Лёша – 17 ол, Костя – 13 ол, айшәк Лёша – 11 ол, Денис – 10 ол, Домна – 9 ол, Паша – 7 ол па Варя – 6 ол. Ксения Борисовна ши нявремәл оләңән тәмиты мәнәма путәртәс: «Ма ән питсум ши нявремәт атәлт щирн хәйтты. Вантә, дыв ләдн итн-итн арсыр хоттел хуятәт хуши питсәт. Ма па сәмем шеңк хошийс дыв пәтәла, щиты хулыева енмәлты вүслам. Ин мўң шеңк яма и хоттел щирн вәлдүв. Әңкел-әщел кашәң хәтл мәр ищиты айдат ёхлүв пила вулкемәләт».

Владимир НОСКИН

70 тәда йил

2019-мит одн тәндуп тыдәшн «Хәнты ясәң» газетайн кәщә дәнқәр неңә рәпитум ими Таисья Степановна Себурова 70 ола йил.

Таисья Степановна «Хәнты ясанг» непека 1973-мит одн рәпитты юхтәс. Лүв А.И. Герцен немпи Ленинградской педагогической институт етшуптәс па ши юпийн Ваньщавәт кәртән ашколайн ол мәр нявремәт вәнтәс. Щәдта Ёмвоша хәнты мир газетая айкеләт хәншты вохсы, хута лүв 30 ол мәр рәпитәс.

Ши оләт мәр Таисья Степановна округ ай кәртәт па вошәт хүват айкеләт кәншман янхәс. Ар мир пида вәтаңа йис. Лүв округ вудаң хуятәт па әд мир эвәлт айт вүс па әмәш айкеләт газетая хәншәс. Газетая хәншты тумпийн лүв хәнты радива хүват арсыр айкеләт па путрәт лүнтәс. Ашкола нявремәт пәта «Түтые» лүңәтты непек хәншты нәтәс. «Хәнты ясәң» газетаяев вудаң емәңхәтләт вүраңан «Это нашей

истории строки», «Рәт ясцев елды тәлүв» киникайңан есләс.

Финно-угорской мұвәта иши янхәс. Венгрәт пида вәтаңа вәс па рәпитәс. Ева Шмидт мадьяр ими рәт Түкьякәң кәртәла тәтыяслә. Ин вәнты Венгрия мұв эвәлт лүв хуцела хәннехуятәт юхтыйлдәт, хәнты па вухалд мир олаңан арсыр непекәт хәншты нәтләлә.

Таисья Степановна шуши газетайңан есәлдты хота ванкүтды мойңа юхтыйл. Тәта лүв айлат әхлад пида путәртәл, вәнтәлдә, муй щирн хәнты ясәт тәса хәншты мосл. Ши тумпи вәндата ювум ими арсыр вәйтәнтупсәта, ванлупсәта янхийл.

Мүң, «Хәнты ясәң» газетайн рәпитты хуятәт, Таисья Степановна сема питум хәтләд вүраңан ям па вән вүща ясәтн китләв. Хүв нәпәт тәдаңа вәла!

Т.С. Себурова

Сәм хәры эвәлт дәнхалүв нәңена әр па щом, уй па амәт. Тәдаң әш, тәдаң күр нәңена! Найн-Вәртән лавәлман ат тәйдыин!

Надежда ВАХ

«Хәнты ясәң» газетаяевн 16 мулдтас ол мәр рәпитәс

Хәнты не Раиса Германовна Решетникова 16 мулдтас ол мәр «Хәнты ясәң» па «Луима сәрипос» редакция кәщә неңә вәс. Тәндуп тыдәшн 18-мит хәтләд лүв 60 ола йис.

Раиса Германовна Сүмәтвош район Түтлейм кәртән сема питәс, Ваньщавәт кәртән енмәс. Ашкола юпийн Шадринск вошн пединститут етшуптәс. Ши тумпи Москва вошн аспирантураин вәнтәс, педагогической наукайт кандидат нем тәйл. Лүв Россия мұв журналистәт Союз тәхия луңман вәл.

Тәм хәнты не «Хәнты ясәң» газетая 2002-мит одн кәщә павәтсы. Лүв вәщката хәнты мирев

Р.Г. Решетникова

олаңан нәмәсман ши арат ол мәр рәпитәс. Иса айкеләт әкәтты әх иты округ хүваттыин вәдты вәнт шушет па ай кәртәт хүват ар пұш янхиләс, хәнты мир олаңан газетая хәншиләс. Лүв ар пұш грант вухәт холумтыләс, ши унтасн айкеләт әкәтты па хәншты әх пида нявремәт пә-

ты «Хәтдые» немпи газетайт па журналәт есәлдәт, ши тумпи хәнты мирев пәта арсыр киникайт хәншсәт. Ин ши киникайт хәнты миревн мосман тәйдыит.

2015-мит ол вүш эвәлт Раиса Германовна «Хәнты ясәң» хуши рәпитты әх пида округн вәдты ашколайт хү-

ват янхты питсәт, нявремәт пида вәйтәнтыйлсәт, дывәт айкеләт хәншты вәнтәсәт. Ши юпийн газетаяевн нявремәт пәта приложенияйт есәлсыйт, щит нявремәтн хәншум путәр шәпиет. Щит верлы, дәдн нявремәт айкеләт хәншты вера ат вәндсәт.

Интәм мүң, «Хәнты ясәң» газетайн рәпитты әх, емәңхәтләл пида ям па хошум ясәт лупты дәнхалүв. Нәң вәлупсәнән нуви хәтләт тәп ат хәтләләт! Муй нәңена мосл, щитн ат питлайн. Хоттел әхданән, нявремданән, хилдыланән иса ат амтуптәлдын. Тәдаңа, яма вәда, уй па амәт тая!

Надежда
НОВЬЮХОВА

Вухаль ясаңан етыйлды непек сема питум хәтл порийл

Тәндуп тылғаш 11-мит хәтәлдн, хән хәлүмъян олд юхды мет олаңан вухаль ясаңан «Луима сэрипос» немуп непек етәс, «Городская централизованная библиотечная система» немуп хотн айкеләт хәншты ёх па мойң мир ши вер постәты әктәшийдсәт. Газетайн рәпитты ёх ши вер олаңан ай кина ләщәтсәт, щитн ай павәтсәт, хуйтат хәлүмъян олд юхды ши непек есәлды пиньщәсәт, сыры муйсәр ёх «Луима сэрипос» непека путрәт хәншәт па интум хәншләт.

«Обь|Чай» немуп тәхийн хәнты газетайн рәпитум ёх па тәм пүлән рәпитты хәннехәйт, щәлдта «Луима сэрипос» сәмәңа тәйтә хуятәт па «Хәнты ясаң» рәпатнекәт вәсәт. Итәхәт немасыя па вошәт, кәртәт эвәлт ши непек емәңхәтл пориләты юхтыйдсәт. Мирхот мәнум мәр «Луима сэрипос» хуятәт кәщәйт па арсыр ёх эвәлт ям вүща ясәт хәдәнтсәт па ишәкты непекәтн, мойлупсәтн мойләсәйт. Шеңк пишәң вәс, хән каш ванлтәты хушап хүват венгрәт, удмуртәт, сәранәт, мордва па чувашәт дыв рәт ясаңдалн вүща ясәт лупсәт. Путрәл сүхәнты елпийн дыв худыева вухаль щирн нөхумсәт: «Пус кат, пус лагыл! Торум ёт, Торум Отыр! Пумащипа!».

Государственной Дума депутат **Татьяна Гоголева** вүща ясәт непек па мойлупсәт китәс. Щәлдта ишәкты непекәт па мойлупсәт «Спасение Югры» па «Торум Маа» музей эвәлт тәсәйт, щитәт айкеләт әкәтты ёха мәсәйт. Шуши мирев пирәщ ёх тәхи кәщә **Александр Константинов** мирхотн ищи ясаң вүйдяс па ишәкты непекәт вухаль ёха мәс. Округ Дума депутат па шуши мир Ассамблея ух хә **Еремей Айпин** немасыя мирхота юхтыләс: «Тынәң журналистәт, киникайт хәншты ёх па рәт ясаң вәты хуятәт! Газета сема питум хәтәлдн сәм хәри эвәлт нынана вүща ясаң луплудум! Ма ләңхалум, ләдн нын иса нумсәң, хурамәң па хәрши ёха ат вәсты. Рәт ясаң яма

«Луима сэрипос» неңәт. Ёмвош, 2019-мит олд

вәты ки питләты, ши пурайн мир ищи вухаль ясаң вәндтәты питләт па ши ясаңан путәртты вәндләт. Нумәсн тәятә, рәт ясаң лыднуптәты верн нын вулаң хуятәта вәдләты».

Ши мирхотн лупсы, «Луима сэрипос» Тәрум илпийн и непек, хута вухаль ясаңан айкеләт етыйлдәт. Ши олаңан ши тәхи рәпатнек **Валентина Узель** лупәс: «Тәрум илпийн тәп мўң мирев вухаль ясаңан путәртәд. Мўң хәт хуятн ши ясаңан айкеләт хәншлүв. Тәм йисн итәх ёх муртәңа рәт ясаңан путәртләт, мўң кашәң хәтл рәт ясәвн

нәмәслүв, аридүв па хәншлүв. Щит пәты мўң – иса щўняң ёх!»

Газетайн мирев вәлупсы олаңан хәншлүв, ши тухәлпи хур вүлүв. Ма 25-кәм олд щәта рәпитлудум па нәмләм ши пура, хән непекев тәп питы олюпн етыләс, интум арсыр олюпн иса хурамәна йис».

Вухаль газета сема питум хәтл елпийн Организация Объединённых Наций немуп тәхийн ай мир ясәт ләвәлды олд пўншы. Ши олаңан **Еремей Айпин** тәмиты лупәс: «Мўң мўвевн ешайн шуши мирәт рәт ясәт ләвәлды олд пўншды. Щит вўраңан шуши редакцияйн рәпитты ёх мет вулаң хуятәта йисәт. Вантә, нынана ар әр пунты мосл, ләдн хәнты, вухаль, юрн ясәт худт ад вәшсәт».

Мосл лупты, «Луима сэрипос» хуши рәпитты вухаләт ләңхаләт, ләдн ООН ләщәтум ай мир ясәт ләвәлды олд вухаль ясаң ләвәлды па газета елды есәлды ищи вән унтас ат верл.

«Луима сэрипос» емәңхәтәлдн. Ёмвош, 2019-мит олд

Реональда
ОЛЬЗИНА

Тэрүмдөр вошаң мир

Интернет олаңан ясаң төдэт

Тэрүм дор воша Интернет верса

Югра мўв нөрмәң пеләкн Тэрүм дор вош омәсл. Тәта йис телән юрнәт па хәнтәт вәлдәт. Ард пеләк хуят вош пўңәлн вәнт кәртләдн юкан вўдылад лавәлдәт. Тэрүм дор вошаң мир верлы ән омәсләт, дорел мухәлая нюр варәт, пўд пелкәт вермел. Щәдта дорелн йиңк илпи холпәт омәсләт. Кашән хәннехә тәта каркам па апрәң. Дыв вошеда ин йилуп Интернет вер юхтәс.

Ёмвош округн лыпәт хойты тыдәшн 2018-мит олн «IT-стойбище» немуп вер тәты олнитса. Щиты Нуви сәнхум районән Тэрүм дор вош пўңәлн юкан вўдылад лавәлман вәлты ики Василий Пяк вәнт кәртән Интернет верса. Лўв па па шуши әх ши ут мухты арсыр мосты непекәт па сыр-сыр нўшайт тўңматты пәкләт.

Ин тәндуп тыдәщ 11-мит хәтәлн 2019-мит олн Тэрүм дор вошн «IT-стойбище 2.0» немуп

вер дәщәтса. Пәщта хотн спутниковой антенна мухты интернет катәлты шўңк омсәлса. Тәмәщ мосты вер тәта «Научно-технической центр «Системы управления» немуп тәхи кәщә **Дмитрий Тей**, Россия мўв әхтйин кәщә әх кўтн кәсум хә **Сергей Мельников** ләщәтсәнән. Д. Тей иса Россия мўв әхтйин кәщә әх кеша «Лидеры России» немуп вән кәсупсийн нух питәс. Тәм хуятәв Тэрүм дор вошн вәлты мира ванл-

тәслә па путәртсәлә, муй иты Интернет хўват сыр-сыр нўша верәт ләщәтты рәхл. Дыв ин государственной услуга немуп тәхи эвәлт Интернет мухты арсыр мосты непекәт верты питләт.

Елды иса Россия мўв әхтйин кәщә әх кеша вән кәсупсийн кәсум хә **Илья Ермаков** Тэрүм дор вошаң мира путәртсәлә, муй иты воньшумутәт, вўды нюхи, хўд Интернет унтасн тыныты рәхл. Щәдта Ёмвошн йис пурмәсәт шавиты тәхийн рәпитты ими **Лариса Поршунова** ванлтупсы ләщәтәс. Щәта йис онтуп, кешет, тәндәстәты карты па па утәт вәсәт. Тәм пурмәсәт хәнты хўв йисн Тэрүм дор вошн вәлты әх музәя мийләсәт. Щи пәта итәх әх уша версәл, мәта хуят верум онтуп, кешет ванлтәсыйт. Айлат хәнты хә **Руслан Богордаев** путәртсәлә, муй ширн грант вух әша павәтты па муйсәр әмәщ верәт ши унтасн ләщәтты рәхл. Щи тумпи Тэрүм дор вошаң мира арсыр оләтн дыв олнедн верум кинайт ванлтәсүв. Щәдта кўлуп хотн кәртәң мир ямсыева арсыр йис хур

вантсәт. Щит «Родовое гнәздышко» немуп вер тәты не **Алла Иштимирова-Посохова** әктум йис хурәт.

Әхәт хәтл аләң хәнәлн Тэрүм дор воша юхтыдум мир шуши хәйн **Егор Лозьямовән** вара тәтылясыйт. Пәнәда ай хўд шўкие лунмәл. Мўң мурта амәтсүв. Вар вантум верл хура вўсәв. Лўв варл тәса йис ширн верман вәл. Ай юхан шәпа нюр щәдәл яха сәвман доньщмәл.

Кўлуп хотн рәпитты айлат эви **Анна Сергачёва** мойң әха молупщәң па сәхәң аканят мойдәс. Щәта вәлум хәтәлдүв мәр Тэрүм дор вошаң не **Валентина Молданова** мўңты вўды нюхи ләнт йиңкән па епләң палум сортән лапәтсәлә.

Мосл лупты, шуши увәс мир шәңк яма хошләт мойң хуят шайн яныщлгәты. Тэрүм дор вошаң әха ләңхәлүв пәмәшипа ясаң лупты:

– **Емәң Тэрүм дор вошн вәлты ешәк мир! Елды итәмиты ям нумәсн ныкты мәнты не, вуглы мәнты хә шайн яныщлгәты, емәң Тэрүм дор Найн-Вәртән лавәлман ат тәйдайты!**

Ульяна
МОЛДАНОВА

Тухләң хоп Тэрүмдөр воша латәс

Няврем енмалтыя юнтутат нётлат

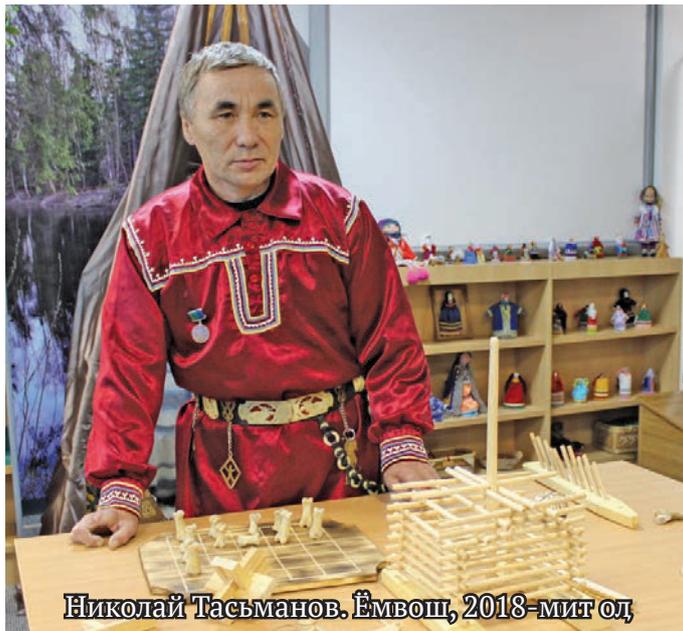
Николай Анатольевич Тасьманов – Россия народной мастер немуп хэ, дүв вертутан хуят па нэдам арсыр хэрятн вөдлэ, хута пурмас верды па ванлтэды. Ши хэ Касум эвэлт, дүв ар ол «Нумсан ёх» па «Мань ускве» хуши нявремат пурмас верты па шуши мир юнтутатн юнтты вөндтэл. Тэнял «Югра многонациональная» немуп мирхот вөдүм артэн Обско-угорской институт хуши «Этноигротекка – как одна из форм народной педагогики» немуп путрупсы вэс. Шэта Николай Анатольевич эвет па пухат вөндтэты неңата ай павтэс ханты юнтутат олаңан па дыведа ванлтэс, муй ширн шитэти юнтты.

– Шуши мир вөлүп-сыйн юнтты вер вулаңа тэйды, шит унтасн нявремат арсыр вера вөндтэйлдат. Ай пурайн нёл есэлдүв, шитэв юхн тахэрлэл па ким талты ланхалүв. Тэп вөн хуятатн юха нух хәнхты ан есэлсыюв, лэди ил ад ракансүв. Дыв лупсат: «Муя нух хәнхты? Пура йил, вотн ил пулды па нух алумлатн». Яма нэмасты ки, ёхал вөл, кеши вөл, йилуп нёл вера па елды шит есла.

«Шол хот». Шолат айкемн пунты мосл, лэди юнтхот омасты ат тывас. Па хурасупшак юнтэн сохал күтупа 50 сантиметра арат шол лоньштаты мосл па шит мухадая юнтхот омасты.

«Вөн хот». Яң шол муй яң пүн юнтхот вүсата донышты мосл. И няврем шанш тохи керлал па дүвед иньшасды: «Там муй?». Дүв юхды лупал: «Вөн хот». Шиты мултатрат пүш иньшасды. Ёхат йилпа иньшасды: «Там муй?». Дүв лупал: «Вёе». Ши юпийн вөн хот эвэлт шол ким няремэды. Хэн юнтты хуят лупал: «Тал хот», ши пурайн юнт сухнал. Юврая ки лупал, па хуят юнтты омасл.

«Шол». 20-30 шол вүды, дыв 15-20-кем сантиметра хуват па 0,5 сантиметра күдат. Шолат ёш паты эвэлт ёш лэнта вушкаты мосл. Нух вушкүм пурайн ёш патыя каталты мосл.

Николай Тасьманов. Ёмвош, 2018-мит ол

Ёхат ши шолат йира вүдыт. Ши пура вэнтты юнтды, хэн ёшн пилан шол хашд муй шолат худыева ил ракансат. Нух питлат ши ёх, хуйтат мет ар шол каталдат.

«Пилды шол». 15 шол. Кат хуят юнтланан. И хуят кимит хуята панат катн-күтн кат шол тэвалдлалэ па лупал: «Пилан, пилан, пилан...». Пилды шол вушца дүй па пүнал дүй катн-күтн пашармалдэ па лупал: «Там пилды шол». Ши юпийн лупал: «Пилды шол, пилды шол, тыв юва, тыв юва!», шалта дын күтанан шолат ортлалдэ: «Пилан, пилан, пилан...». Ши юпийн лупал, пилды шол дүв юнтты хуята маслэ. Ёхат па ши лупал: «Пилды шол, пилды шол, тыв юва, тыв юва!». Шалта

хэн шолат йилпа нух дүнэтысит, уша йис, юнтты хуят ёшн пилан шолат, тум хуят хуши – пилды шолат.

«Лараншуп». Ши юнтут пасанан муй хот хэрийн лэрналты мосл. Юнтты пурайн лэрашуп йинтуп хуват тывелт-тухелт лэрналды. Хуйтат лэрашуп мет хув мар лэрийс, шит нух питл.

«Вүды шол». Ши юнт Николай Тасьманов нивхат эвэлт вүс. Шашкайт юкана ар хурасуп ай пурмас вүты рэхл. И хуят дед юнтутат тэйл, кимит хуят карашшак утатн юнтал. Шиты яңхты мосл, лэди наң юнтутэн йира ад паватлы.

«Вет дов тынуп юх» немуп питдюпсы. Йис путарн лупды, и рүш вүт көрт мухты манас. Хотан

хуят дүведа питдюпсы лупас. Хэлүм хатл мар ши ики нэмасас, ишипа сачн ан юхатсы, муйсар мўтра ши питдюпсы тэйл. Юхи мантал едпийн лупас: «Ши мўтра манема ки луплэн, наңена вет дов хэйлүм». Ши вүш эвэлт там юнтут «Вет дов тынуп юх» ширн альшады. Юнтты пурайн ента лак и пелак эвэлт па пелэка талты мосл, тэп күтупн вөдты монхал па кимал сухмат нух еңхты ан рэхл.

«Хэт юхуп юнтупсы» муй «Яртган юхуп юнтупсы». Ши юнтут кубик иты ияха акатты мосл.

«Тор» муй «Хутан». Кат-хэт хуят юнтлат. Шолат тухлан вой хурас иты пундыт: хэлүм шол – ух, кат – порх, вет – тухланан, хэлүм – күрнан, нял – дыв. Юнтты и хуят шанш тохи омасл, ух муй па тахи эвэлт шол йира вүды: «Ма и шол худт вүсум. Муй арат хашас?». Дүведа лупты мосл, муй арат шол хашас.

«Липтан нёл». Хэлүм-нял няврем камн нёл есэлсат. Ивэнтды аршак хуят нёл есалты ан рэхас, лэди немхуят ан мөшмалды. Хотат пүналн иши нёл есалты ан мосас. Ши юнтэн нух питл мет яма нёл есалты хуят.

«Лот». Сыры хантэт сүмат вэш эвэлт ента путалы (рүш ширн мячик) версат, хэн дүв худна депат вэс. Там хурн ишимаш путалы. Камн мўв лот хирсы, шит мухадая ента лак шүртсы. Ши лота путалы юватсы, шалта ши ут шолн йира вушкаты мосас, лэди лота ил ад ракнас.

Реональда
ОЛЬЗИНА

В. ЕНОВ ханшум хур

Л. Абасова Тюмень
вош эвэлт

Ёнтасты верат пелды сәмәң не

Тюмень вошн вәлты не Любовь Абасова ая вәдмал пурайн аңкелн кашаң лұңаң аңқаңкел хуши Пәкәр кәрта Сүмәтвош района тәгьдясы.

Ин Люба ши оләт олаңаң тәмиты мәнема путәртәс: «Аңқаңкем хуши шеңк ям вәс. Лұв арсыр еш рәпатайт тәса па яма верты хошәс. Әмәщ вәс вантты, ху-ты ханты не ернасәт хурамәңа ёнтәс, ханшет эвтәс па щитәт ернас керәтман ләщәтәс. Ин

юхи хәшум оләтн аң-кем Сүмәтвошн вәл, ма вән вошн хәшсум па нумсемн ищипа ма рәт ёхдам мұва талдыюм». Мосл лупты, хути тәм не Рубаховәт рәт эвәлт вәл. Кашаң шуши ми-рәт емәңхәтл пурайн Любовь Абасова иса щив яңхәл. Мет юхи хә-

шум оләтн лұв финно-угорской мирәт культу-ра хотн сыр-сыр ханты мирев ёнтасты верәта иши катләсыйлды вұ-янтәс.

Лұв ясәңдал щирн, рәт мирәд хәннехуя-тәт күтн лұведа ям, тәта мулды еш рәпата иса верл, шуши ёхдал емәңхәтләт иса вән амәт тәләт!

Владимир ЕНОВ

Рәт ясцевн арисув

2017-мит олд вұш эвәлт Ёмвошн «Югра лыднуптәты» оса тә-хи вошәң апрәң ёх ун-тасн мұвтел рәт ясәң емәңхәтл постәты пу-райн «Рәт ясцевн ари-лум» немпи вейтан-тупсы ләщәтты питсы.

1999-мит олд Ас потты тыләщ 17-мит хәтәлдн генеральной ЮНЕСКО немпи лұнтупсыйн рә-питты ёх нумса юхәтсәт мұвтел рәт ясәң емәң-хәтл верты. Щи пура вұш эвәлт кашаң олд тәнлуп тыләщ 21-мит хәтәлдн ши емәңхәтл постәлұв.

ООН немуп Генераль-ной Ассамблея кәща ёх поступсы щирн, 2019 – мит олд – щит иса шу-ши мир ясәт олд. Мұң, оса верәт тәты хуятәт, «Рәт ясцевн арилум» немпи арәң, моньщәң па путрәң вейтантупсы тәм одн дапәт хәтл мәр ләщәтты питлұв.

Щит пәты тәнлуп ты-ләщ 18-мит хәтл вұш эвәлт 22-мит хәтл вән-ты вошәң шуши мир-лұв арсыр әмәщ вей-тантупсәта әктәщийлды питләт.

18-мит хәтәлдн «Рәт ясцевн арилум» немпи вән емәңхәтл «Хәтл»

И. Самсонова верум хур

Мирхота әктәшум ёх

немуп Ас-угорской театр тәхийн пұншсұв. Щикем ям етнхот тывәс. Тәта ай пушхәт па әшколайн вәнлтыйлды эвет па пу-хәт, айлат неңәт па хәйт вәндата ювум имет па икет ханты па вухаль ясәңнәнән путәртсәт, моньщәт моньщсәт, арәт арисәт, якәт ванлтәсәт, нарәсты юхәтн юнтсәт. Иса верн рәт ясәң сый вәс. Сәмлұва щикем амтәң!

19-мит хәтәлдн 12 щосн «Лыләң союм» шуши ньяремәт вәнлтыйлды тәхия әктәшсұв. Тәта вәнлтыйлды пушхәт «Сэрипос» немуп арәң-якәң фестиваль алысәт.

20-мит хәтәлдн кәт щосн «Торум Маа» йис пурмәсәт әкәтты хотн Юван Шесталов шәңәт музей хотн «Именитые богатыри Обского края» немуп нядмит киника мира ванлтәды. Иши хәтләтн хәлүм щосн Югорской государст-венной университетн Увәс мирәт тәхийн «Ай-лат ёх. Рәт ясцев ташәң» мирхот ләщәтды.

21-мит хәтәлдн 12 щосн «Югра лыднуптәты» оса тәхи ёх хотн мет олаңаң «Ханты, вухаль па юрн ясәтн путәр хәншты вер – 2019» немпи дик-тант ләщәтды. Тәм одн нумсәң партупсы ай-

келәт хәншты айлат не Ульяна Данило лұңәтты питл. Ищимәщ нумсәң партупсы «Торум Маа» хәлүм щосн верды.

22-мит хәтәлдн 11 щосн Югра мұв лұңәтты хотн видео щирн «Лы-ләң ясәң» мирхота юхәтты мосл. Тәта округ луваттыйн рәт ясәңа вәнлтәты хуятәт видео щирн күтәлдн путәртты, арсыр верәт олаңаң инь-щәсты иши веритләт.

Иса Россия мұв лу-ваттыйн «Рәт ясәт олд» ай кер тыләщ 21-мит хәтәлдн Ёмвошн пұнш-ла.

Ирина САМСОНОВА

Муйсәр нётупсэт әд хәннехуятат пәта версыйт

Тендуп тыдәщ хәтмит хәтәдн Ёмвошн айкеләт әкәтты ех Югра мўев социальной верәт ләщәтты тәхи кәщә не Светлана Давиденко пидә вейтантыйлсәт па путәртсәт. Ши мирхот пурайн уша йис, муй щирн хәщум 2018-мит одн мўң округев социальной тәхет рәпитсәт па хуты тәм йилпа питум 2019-мит одн дыв нәмәсләт әд хуятәта нәтты.

С. Давиденко пу-стәртәс, мәтты тәм-хәтд Югра мўев луватн араттедн миллион хәт-сот нядгәң хәннехә вәд. Кашәң нядмит хә муй не округев социальной тәхи эвәлт сыр-сыр әд муй па вухәң нәтуп-сыйн мәды. Тәп тәм юхи хәщум одн нядсот щурәс хәннехә, мәта хуятәт арсыр ай кәртәтн муй вән вошәтн Югра мўев хўватн вәдләт, иса худыева ар щирн тўңщирәна нәтсыйт. Ши тумпийн Российской Федерация хон пеләк хуши 10 щимәщ тәхи вәд, хута 1994-мит од вўш эвәлт иса ар хән-нехә йилпа сема питд муй па арсыр мўвәт эвәлт щив вәдты-холты хәннехуятәт юхәтләт. Мўң округев ищиты ши тәхет кўтн ин вәд. Щәлдта ямкем ар ай няврем тәм нуви тә-рум идпия юхәтл.

Юхи хәщум вет од мәр Югра мўв луватн йилпа сема пит-ты нявремәт вер арат-тедн яртгәң процент вўша юхтуптәсы. Щит пәта социальной тәхетн рәпитты кәщәйт па әд рәпатнекәт ин ищиты тәта вәдты хоттел хән-нехуятәта па дыв велщи сема питум пухлада муй эвилада яма па тўңщирәна нәтләт. 60 процент арат нәтупсы щирәт тәм йисн ар нявремәң хоттел ех пәта округ социальной тәхийн нух хәншсыйт. Ар нявремәң хоттел ехлүв юхи хәщум одэвн ищи 60 процент арата

йисәт. Дыв щемьяйдал хуши хәлум па вет муй лапәт нявремәт вўша юхәтсәт па тәмхәтд ши арат айлат хуятәт дыв тәйләт па енмәлләт. Кашәң щимәщ вер уша ки павәтты, щит щиты лупты мосл, хуты Югра мўевн ар нявремәң хоттел ехлүва иса шеңк ям па кен вәдты. Щәлдта арсыр верәт кўтн тәта иса 2018-мит од вўш эвәлт нўшәя вәдты щемьяйт ищиты шим-лашәк йиты питсәт.

Елды С. Давиденко Спутәртәс:

– Ас хәлдты тыдәщ 2018-мит од вўш эвәлт Россия хон пеләк мў-евн йидуп закон есәдсы «Муй щирн ин мет олаң няврем сема питум пурайн айлат хоттел хуятәта нәтты». Ши

60 процент арат нәтупсы щирәт тәм йисн ар нявремәң хоттел ех пәта округ социальной тәхийн нух хәншсыйт.

поступсы хўватн мўн ищи ямсыева рәпитты питсүв. Щимәщ закон щирн, вантэ, округев социальной тәхи эвәлт и пўш вухәң нәтупсы юкантлүв тәп ши хот-тел ехлүва, мәта хәнне-хуятәт вера шимд ты-дәщ вух рәпатайдалн холумләт. Тәм йилпа юхтум одн щимәщ вухәң нәтупсәт Югра мўев социальной тә-хи эвәлт араттедн кәт щурәс мулдас мет олаң нявремәң хоттел ехлүва сухуптәты питлүв. Ки-

мит щимәщ вух мәты вер – щит цифровой телеви-дения щўңкәт шеңк нўша вәдты хуятәта йилпа верты мосл. Ши нәтупсы ищиты тәп и пўш тәм одн мәсүв. Мосл лупты, хуты Российской Федерация хўватн ши вер мет олаңан Юг-ра мўвн ямсыева па тәса йилпатсүв. Мўң тумпевн немудты тәхийн спутниковой телевидения пәта щимәщ нәтупсәт ән па версыйт. Хәдмит вухәң нәтупсы вер – щит ищи од сухәнты пурайн кашәң нўшәя вәдты ар нявремәң хоттел ехлүва па щимәщ щемьяита, хута мәшәң айлат пухәт муй эвет енумләт. Ши нәтупсы, вантэ, ищиты тәп и пўш мәды. Мәнум 2018-мит одн округев социальной тәхи эвәлт вет щурәс арат шойт вух кашәң ши хәннехәя сухуптәсүв, мәта ех 1993-мит од вўш эвәлт па 2017-мит вўш вәнәта тәм Югра мўевн сема питәс па енмәс. Әхәт уша йис, хуты щимәщ вухәң нәтупсы округев луватн нядсот нивд щурәс ай-лат хәннехуятәт еша павәтсәт.

Юхи хәщум кўтн Светлана Дави-денко лупәс, хуты тәм-хәтд округевн Россия па Югра мўвнән ветер-ан немуп сот щурәс ех вәдләт:

– Кашәң од мәр веткем щурәс щимәщ хәннехә па мўң хущева юхәтл. Няд процента арата дывел сухуптәты

вухәт тәм пўш па нух еләтсыйт. Ши вухәң нәтупсы верәта мўң кашәң од мәр Югра мўв вух лўнәтты тәхи эвәлт няд мулдас миллиард шойт вухн иса мәды-юв. Мўң нәмәслүв, муй щирн арсыр хоттел еха шәкащты хәщум нявремәта ләщәтты рәхл. Ар пеләк щимәщ пух па эви итәх щемья-ин хуятәтн елды тәй-ты па енмәдты щира ищипа вўсыйт. Тәм мәнум олатн шәкащты нявремәт вәдты хотәт эвәлт тәп кәт хот хә-щәс. Ин әңкилы-ащиды хәщум айлат ех пәта Ёмвошн и хот хәщәс, ху-та 32 няврем вәд. Щәлдта Урай вошн велщи сема питум мет ай нявре-миет иса няд од вўша йиты вәнәта яма тәй-дыйт па енмәлдыйт. Хән па дыв вәншәка йиләт, няврем ән тәйты хоттел хәннехуятәтн вәдты вўдыйт. Итәх ех сырыя хәншәныщләт, ләдн лы-вела айшәк няврем му-щатты. Щимәщ хуятәт социальной тәхи вухәт мәты унтасн немасыя ай пухәт муй эвет тәйты па енмәдты щира тынды-пелды сыр-сыр верәта вәнлтәдыйт. Вантэ, вў-ты нявремәдл арсыр тә-хетн дыв хотгала питтәл едпийн вәсәт па щәта ар щирн енмәдсыйт. Итәх хуятәтн, мосәң, яма па вещьката тәйсыйт муй вәнлтәсыйт, кимит ехн па – лыкән етсыйт. Щит пәта 2019-мит одн нәмәсты питлүв, муй щирн щимәщ хоттел ех па дыв вўюм няврем-лад елды вәнлтәты, ләдн Югра мўевн вәдты щемьяйт елды яма ат вәсәт!

Владимир НОСКИН

Хўв йистелн мўң увас мирлўв па хон пелак учёной ёхн дерамтты питсыйт. Там йисн лыв худна арсыр верат олаңан уша паватлдат, щирн ванкўтлы мўң хуцева мойна юхтыйлдат. Ям арат пўш Русскинской кертта увас мир ар суват, нарасты сыйт дерамтты финн хэ Яркко Ниemi юхтылдас. И пўш щив вўдең ёх еманхатла янхмемн ма щи ики шивалдасум па путартсум.

– Яркко, еша наң одненан путарта.

– Ма немем Яркко Кристиан Ниemi. Ма Ас халты тыдасщ 17-митн 1963-мит одн па хон пелак Финляндия мўв Иматра вошн сема питсум. Щи вош Россия Карелия мўв кималн вад. Ма опрашдам Карелия мўв эвалт вясат, тэп аңкем-ащем Финляндияйн сема питсаңан. Айтедн ма нумсаңа енумсум. Гимназияйн вэндтыйлдмемн 7-8-мит класснаңан вэндтыйлты щира па хон пелак ясаң пириты мосас, ма рўщ ясаң пирусум. Щи тумпи немасщ, английской па шведской ясаңт вэндтасўв. Вэндтыйлдмем пурайн ма арсыр шуши мират нарасьюхат, арат, ар суват олаңан вэты ланхасум. Щирн гимназия етшуптумем юпийн Тампере вош университетн гуманитарной факультетн вэндтыйлты питсум. Мўң мўвевн тэп там университетн арсыр мир арат, ар суват, нарасты сыйт дерамтты вэндталдыт. Щата ма ищи рўщ ясаңа вэндтыйлдсум.

– Хон наң увас мирлўв йис арат, ар суват дерамтты олцитсан?

– 1740-мит одн учёной хэ Петер Симон Паллас ханты нарасьюхн юнтты вер дерамтас па научной непек ханшас. Ма мет сыры ищи арсыр нарасьюхат олаңан уша версум. Щалта увас мир арат, ар суват, нарасты сыйт дерамтты питсум. Университетн вэндтыйлдмемн ма Россия мўв Пуднават воша янхсум, елды юрн мир хуца мойна янхсум. 1989-мит одн юрн мир йис арат, ар суват олаңан

Пекка Хутту-Хилтунене па Яркко Ниemi

Т. Мерова Верум хур

Арат, нарасты сыйт дерамтты финн хэ

вэн дипломной непек ханшсум.

1990-мит олдатн научной рэпата тэты питсум. Мўң Тампере вошэвн вэн фоноархивн арсыр мир арат, ар суват, нарасты сыйт ханшман вадлат, щирн щитат дерамтты веритлўв. Мет сыры финнат па карелат йис рунической арат олаңан уша версум. Щалта саами мир йойк арат хелантты питсум. Мосл лупты, саами па юрн мир нарасьюхат ан тайлат, лыв тэп арилдат. Щи олаңан научной непекат ханшсум.

Ёхат 1990-мит одн ма айлат учёной хэ иты па хон пелак Эстония мўва Тарту воша мансум. Тата эстонской арат дерамтты не Ингрид Лютель вэн мирхот верантас. Щата ма финно-уграт арат, ар суват, нарасты сыйт дерамтты ёх пида

вэйтантыйлдсум. Щи юпийн па хон пелак Россия мўвн вадты рэт финно-уграт арат, ар суват эмща вэты йис. Щата инумса юхатсўв, финно-угорской йис арат нух ханшты. Ма ханты арат нух дерамтты нумса юхатсум. 1992-мит одн Касум кертта янхты нэмассум, тэп ан тывас, щирн Сэрханд воша юхатсум. Елды Русскинской па Угут кертна янхсум. Русскинской кертан Тимофей Иванович Кечимов, лўв пухл Семён Тимофеевич Кечимов па Сергей Васильевич Кечимов арсыр йис арат, вой арат арисат. Лыв щи пурайн «Вэнт не» немпи ариты тахийн арисат. Щи тумпи щата Лидия Ивановна Сопочина па Надежда Семёновна Медведева ищи манема арисаңан.

Угут кертан Софья Михайловна Мултанова, Егор Николаевич Бисаркин арсыр арат арисаңан. Тата ма Раиса Ивановна Ермакова пида вэтана йисум. Лўв 1980-мит олдатн нявремат вэндтумал пурайн ищи Юхан ас хонаңан вадты хантэт эвалт арат нух ханшас. Ма лўв эвалтала хелантсум, муй щирн Николай Гордеевич Цинганин, Яков Александрович Усанов йис Пўпи якхот эвалт вой арат арисаңан. Ма щитат ищи нух ханшсум, там пура вэнты самана хелантлум.

Щи арат ханты ясаң эвалт тулмащтаты пата мўң инумасн венгерской учёной неңан Марта Чепреги, Каталин Лазар па ханты не Людмила Каюкова пида рэпитлўв.

– Йис арлўв нух ханшман юпийн елды щи ут эвалт муй тывас?

– Россия мўв эвалт юхатмемн мўң учёной ёхлўв пида нэмасты питсўв, муй елды акмум утат эвалт верлўв. Иса арат тулмащтасўв, щитат Аграфена Семёновна Сопочина ямсыева нух вантсалдэ, тўнматсалдэ. Щалта арат пида диск есалсўв. Щата арат ариюм ёх олаңан путрат, араң ясаңт ханшман вадлат.

– Яркко, еша путарта, муй наң елды дерамтты питдан?

– Ин ма Финской Академия Наук хуца рэпитлум. Ин селькуп мир йис арат, нарасты сыйт олаңан уша верлум. Щит пата Ямал мўв Красноселькуп кертта, щалта Томской область Колпашево кертта янхты мосл. Ма инумасн селькуп ясаң дерамтты не Ольга Анатольевна Казакевич пида рэпитлум.

Людмила ГУРЬЕВА

Ухшам – щит дэмтут па культура пурмәс

Р. Ользина верум хурдан

«Торум Маа» музейн, 2019-мит ол

2019-мит ол ООН хуши вэлты Генеральной Ассамблея тахи Мўвтел шуши мирәт ода альщәслэ, дәдн щит унтасн рәт яснәт давалты. Щит вўраңан арсыр мируп Федеральной агентства хуши немасыя тахи версы, хута дерамтлы, муйсәр мирхотәт па па верәт Российской Федерация хўваттыйн тәм пўш вердыйт. Ёмвош округ – Юграйн ветьян мултас мирхот, каш хәр па па вер ләщәтлы. Щи күтн ай кер тыләщ 21-мит хәтәдн Ёмвошн Россия хуши вэлты шуши мир яснәт ол пўншы.

«Торум Маа» музей ищи ол постәты питл, щит ропәхн арсыр ванлтупсәт щәта дәщәтлыйт. Мет олаң ванлтупсы щәта тәнлуп тыләщ 15-мит хәтәдн пўншы,

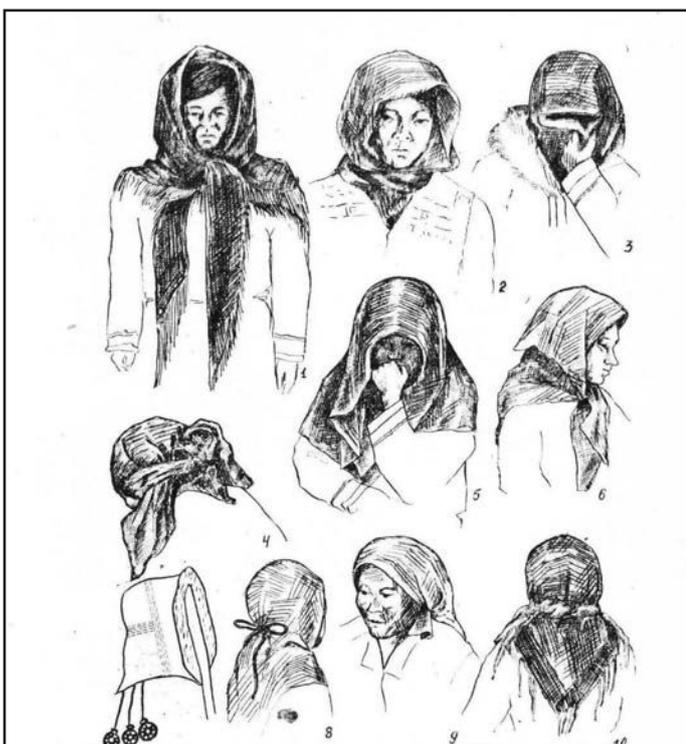
щәта хәнты па вухаль ухшамәт олаңан путәр мәнәс. Щи ванлтупсыйн хурәт нух ехәтсыйт, щитәтн ухшамәң хәнты па вухаль имет вәдләт, хурәт пўнәдн йис щирн

әнтурм ухшамәт пунсыйт. Мирхот мәнум пурайн исторической наукайт кандидат **Татьяна Волдина** «Платок как агрибути мифоэпических традиций обских угров» немуп путрупсы путәртәс. Лўв путәртмад мәрн **Наталья Коротецкая, Наталья Краснопева, Зоя Лозямова** па **Евдокия Нёмысова** мирхотәң еха ванлтәсәт, муй щирн хәнтәт ухшам тәйсәт. Путәртум кәмн неңәт ухшам немәт непека хәншсәт: ай ухшам, вән ухшам, сылән ухшам, русәң ухшам, пўшәң ухшам, пәркан ухшам, ермак ухшам, русылы ухшам па песы ухшам. Неpekәң ех әхәт елды щи вер нух вантләт, мосәң, па немәт уша верләт. Хутысаты «ухшам» нем тывәс, ямсыева дерамтты мосл. Вантә, «ух» – щит ух, муйсәр ясәң «шам» – худна уш әнтәм.

Т. Волдина щи ванлтупсы вудаң вера альсәлдә, вантә, ухшам – щит дәмтут тумпи куль-

тура пурмәса лўнтәсл. Лўв лупәс, неpekәң ех эвәлт Надежда Лукина, Елена Федорова па Зоя Соколова дерамтсәт, хән па муйсәр ухшамәт хәнтәт па вухалят тәйләт:

– 1999-мит олн Россия этнологәт па антропологәт мирхотн **Зоя Соколова** «Обско-угорский феномен: Север-Юг» немуп путәр путәртәс. Щи юпийн ма иса па щирн ухшамәт олаңан нәмәсты питсум. Лўв путрәд эвәлт уша йис, Увәс па Сибирь хуши тәмиты тәп хәнтәт па вухалят ухшамәт тәйләт. Щәдта тәп мўң хуцева неңәт па имет емәлтләт. Щәдта лўв уша верәс, обской угрәт щирн Средняя Азия, Поволжье, Казахстан, Южной Америка па Передняя Азия мўвәтн имет ухшам йирләт. Мет мўң хураспева Индия неңәт щит дәмәтләт. Зоя Петровна лупәд, катра йисн угрәт нўм мўвн вәсәт па щәта индоиранской па иранской мирәт пида вәйтантийлсәт па дыв эвәлтәда арсыр верәт уша павәтсәт.

Тәм хур Н.В. Лукина хәншум «Формирование материальной культуры хантов (Восточная группа)» немуп киника эвәлт вўсүв (Томск, 1995)

Ханты ясаң

Тата ма ханшлөм хантыяснев олаңан. Ма ланхалөм, лудн рут ясниев ад вуштаса, иса елды ат вул, ай ёхләв ясневн яма ат пөгартлätт па елды ат ялпа сема питты няврэмата яснел ат хай-лэд-катлоптälдэл. Ши олаңан ши ма тата ханшлөм:

Ханты яснев, рут мүн яснев,
Айтэлн худты питөм яснев,
Анкиләв-ашиләв пөтрөм
яснев,
Опрашләв-щашиләв тәём
яснев.

Сыр-сыр лүв нувиет тайл,
Арсыр пөтär шупиет тайл,
Яснев ташаң, сыйң лүв,
Яснев нявлäk, умаш лүв.
Хөйн яснев шеңк лавälдла,
Хөйн яснев мосман тайла,
Мүң лүвел-ки атма тайлэв,
Мүң лүвел-ки лавälдтälдэв.
Лүв шукашты няврэм иты,
Иса ад лүвел вушкälдän,
Йира ад лүвел поткälдän,
Лыкн ад лүвел этälдтälдän.
Ши ям вера, ханты ям ёх.
Яснев вана нын сукхатты,

Няврэмийдлän вундтаты
Анкиләв умаш ясниева,
Опрашләв пөтрөм пөтрыева.
Ши вер верлätты-ки, мөхты
Самлän хошма иса йилätт,
Ям нөмäsн ёхätлätты:
«Нärтама, алпа, ан ма вусөм:
Няврэмийдам ма энмälдсөм,
Ханты ясаңа вунälдтäsөм.
Ин лыв елды ат па вулätт,
Ханты верләв елды тулätт».

Елды ма ханшлөм кätт йис
ясаң олаңан, муй ма ши олаңан
нумäслөм. Ин пөтрэм мänd мүн
«ханты» нэмев олаңан:

Тухälд яснät олаңан нумäслөм,
Тухälд йис верät олаңан
нумäслөм.
Хөдша мүн ши ясаңләв
лэрамтлүв
Пирäщ ёхләв пәрмел юпийн.
Олаң яснем вуйты ланхалөм:
«Ханты» нэмев хөдша тыйс,
Муя шимäщ ясаңан мäсаев,
Хөйн нэмн катлоптäсаев».
Щälдта ушн ёхätсайм,
Щälдта нөмсэм щиты мәнäs:
«Ханты» нэмев, мосаң, тыйс –
«Ил ханты» ясаң эдты мәнäs.
Щärтän ёх шимäщ верät тайлätт

Пойкшätэд ям пöрайн.
Лыв пöрмäслад ил ши ханлätт
Нөх адмонты ан веритлätт.
Ши вүрәнän, мосаң, мирев
«Ханты» ёха ши ястälдä,
«Ханты» нэмн лүв ши мäса.

Елды ма ханшлөм Тэк курт
нэмев олаңан.

Кимет яснем олаңан нумäслөм,
Кимет яснем нөмса питäs:
«Мүн курт нэмев муя шимäщ,
«Тэк(а)» муя лүв ястälдä,
Муя тәмäщ нэмн мäса?
Мосаң Тэк Кушаев эдты,
Мүн Тэк Икев эдты мәнäs?
Хүв пöрайн шимäщ ясаң?
Тэк Кушаев арät щирн,
Моньшätт щирн таксар ху лүв,
Така вулмал, така доймал,
Така ёхлад лүв ши таймал.
Мосаң, ясаң «таксар» Ики
Ёхätт йис лүв «так» Икия,
Ши юпийн – «Тэк Икия».
Хөйн вуйтла – йис щит верätт.
Ин мүн түңа ант ястälдүв
Ши верätт олаңан... Туп ишипа
Тухälд пöрайн нумсälдälдүв
Йис верätт олаңан, яснätт

олаңан.

Зоя НОВЬЮХОВА

Ай нявремät хätтл мәр лавälдты хотн

Маргарита Ковалюк педагог-психолог щирн па Лариса Дяк ай нявремät хätтл мәр лавälдты хотн Ванзетур көртän рөпитлänän. Муй щирн па хуты лын ай пухийет па эвиет лавälдты хот пäта арсыр йис пурмäsät äкätты тäхи пүншсänän, ши вер олаңан мәнема путärтсänän.

Йис пурмäsät äкätты тäхи Ванзетур көртän ай нявремät хätтл мәр лавälдты хотн 1999-мит од вүш эвälт лэшätты питсы. Ин шäта сыр-сыр йис пурмäsät тайлätт. Тәм ванан йилпа на-мätтн тэсыйт. Ши намät садик хота яңхты эвие вөн аңкшашел имийн мойдäсы. «Рүтьшätты хätтлät хот йитн» ай нявремätтн верум сыр-сыр хурамäң пурмäsät па вэлдätт. Ай пухätт па эвет äңкилад пидä рүтьшätты хätтлätт пурайн ишитты садика веритлätт юхätтты, хута лыв хурамäң на-мätт муй аканят ёнтлätт. Шäта рөпитты неңätт

нявремätт пидä ханшты юхätт эвälт лупäs хот ямсыева версätт. Альбина Сергеевна Партанова лыведа вухаль не ернас немасыя мойлäс. Ши ернасäl, вантэ, лүв шеңк тэса ёнтсälдэ па тэп аңкаңкелдн сырыя верум ханшетн хурамт-сälдэ. Шälдта ин Роза Семёновна Новьюхова, лүв күтуп äшколайн вухаль ясаңа-путрупсыя нявремätт вөнтälд, ишиты муртän пурмäsät лыведа мойлäс.

Ай нявремät хätтл мәр лавälдты не Лариса Дяк ай пухätт па эвет пидä сыр-сыр пурмäsätт верты пäта тәмиты путärтäs: «Мет

М.В. Ковалюк па Л.П. Дяк

вөн вер, хән ай пушхätт пидä рөпитлän, щит лыв рätт мүйвел педä самäңа вэлты вер. Рätт мүйвел па рätт мирел тәмхätтл самн ки тайлэл, хälдэвätт – арсыр мирätт пидä па яма муй лөхсäңа елды вэлты-холты питлätт».

Мет юхи хäшум щосн ма иньшмäсем Лариса Дяк, муй лүв нэмäсд ай хопän кäсупсы верätт

олаңан. Юхды лүв тä-миты ши нөхмäs:

«Ма айтелн хүд вел-пäслätты ащем пидä иса ай хопн яңхсум. Щит пäта шеңк ям, хуты тәмäщ кäсупсы щирätт версыйт. Мүңева эмäщ вантты па ай пурайн енмум олат ин нө-мälдмätты!»

Владимир ЕНОВ

Йис вўш эвэлт интум вэнты тыйлдат па сэвдэт

Тэндуп тыдәщ олаңмит хәтәдн Ёмвошн пурмәсәт верты хот хуши «Нить. Символ. Человек. Нетканый текстиль» немуп ванлтупсы пүншсы. Щит ләщәтсы, ләдн тәм йисн аршәк не сәвты, тыйты па хәншет верты ат вўянтсәт. Тәм ванлтупсийн шуши мир, рўщ па сәран имет тыянтум па сәвум пурмәсәт ванлтәдыйт. Па пўш ищимәщ ванлтупсы верды, тәп щәта хурамәтн ёнтум ләмтутәт па катра йис ширн верум сухәт ванлтәты питдыйт.

Мосл лупты, тәрум илпийн вәдты мирәт ар шурәс од юхды тыянтты вәндсәт, тәм йисн Египет хуши нял мултас шурәс од юхды тыянтум пурмәсәт вәйтсыйт. Перу хуши IV-V-мит йисн верум пүнәң сухәт ищи нух кәншсыйт. Уша вәл, мўң эраев вәнты VII-мит йисн Норвегияйн, Финляндияйн, Балтияйн па Польшайн хәннехәйт и йинтупн тыйсәт. Великой Новгород па Ладога хуши XVI-мит йисн пүн эвәлт тыянтум ләмтутәт вәйтсыйт. Западной Сибирь мўвн археологәт мўв илпи эвәлт катра йис йинтпәт, вўнят па пүнәң мидәт нух хирсәт. Щәдсаты уша йис, неш шуши мирев катра йис вўш эвәлт тыйлдат. Ванлтупсы ләщәтум ёх нәмәсләт, хути шуши ёх рўщәт, сәранәт па хәтанят эвәлт тыйты вәндсәт.

Ищи ар шурәс од юхды арсыр мўвәтн хәннехәйт сәвты вәндсәт. Археологәт уша павәтсәт, щит вер кев йис вўш эвәлт вәд па интум вәнты катра йисн сәвәнтум пурмәсәт Юго-Восточной Азия, Северной Америка, Египет па Европа хуши вәйтдыйт. Западной Сибирь мўвн шуши мир ищи катра йисн вўды сух эвәлт келәт сәвдәт па турн эвәлт даңкупәт верты питсәт.

Ёмвош пурмәсәт верты хотн, 2019-мит ол

Ванлтупсы пүншум пурайн пурмәсәт верты хот кәщә не **Ольга Бубновене** щит верәт олаңән тәмиты лупәс:

– Арсыр мирәт катра йис вўш эвәлт пүн вердәт. Мўң мўвевн хуйтат щит верты ән хошсәт, непряха немн немәтсыйт. Щимәщ не хотәң ёхлала ям ширн ләмәтсук ёнтты ән хошәс. Мосл лупты, хән неңие пүн верман омәсл, дўв рома йил па щит юпийн хотәң ёхлад пида яма путәртәл, хот лыпи верәт ям нумәсн вердәлдә.

Археологәт ән вәдәт, хән мет олаңән веретено версы. Мўң мўвевн щит юх унтасн XX-мит йис кўтуп вәнты пүн версы. Пряслица немуп щўңк сухта, кев па худт шўкатум анәт эвәлт верәнтсыйт. Кашәң эвия па неңә дўв дўйл луват ут верәнтсы, итәх неңәт щит ут дывел нух

угрәт XX-мит йис вәнты ищиты версәт. Башкирәт дыв эвәлтәдә щит вер верты вәндсәт.

Финской ученой ёх XVII-XVIII-мит йисн лерамтсәт па хәншсәт, хути тәм мўв шуши неңәт ищи катра йис вўш эвәлт арсыр пурмәсәт тыйлдат. Сўмәтвошн па Мангазея хуши археологәт и йинтупн тыянтум катра йис пурмәсәт вәйтсәт. Ширн, хўв вўш эвәлт шуши мир сәвәң вейт, носкет, посәт, ернасәт па мидәт тыйлдат. XVII-мит йисн анилиновой немуп ольпәт верты питсыйт. Мўң ән вәдәв, хән мет олаңән щитәт тәм мўва тәсыйт, тәп XIX-мит йисн щит унтасн хәншәң пүн тәта верты питсы. Мосл лупты, шуши мир пурмәс сәвты ищи хошсәт, дыв вўды сух эвәлт тыншәң версәт, уккеләт па па утәт сәвсәт, турн эвәлт ләпи версәт.

«Нить. Символ. Человек. Нетканый текстиль» немуп ванлтупсы Ас нопәтты тыдәщ 31-мит хәтл вәнты рәпитты питл, щәта арсыр яснуп мир сәвәнтум па тыянтум пурмәсәт шиваләты рәхл. Щит тумпи щәта мойң ёх пүн верты па турн эвәлт даңкуп сәвты вәндтәдыйт.

Реональда ОЛЬЗИНА

давәдты пурмәс иты тәйсәт. Сухум вой пүн па турн эвәлт верәнтсы. Мўң мўвевн XX-мит йис вәнты лән па пәдән эвәлт сухум версы. И мәр тәм мўвн ар ош вәс па ош пүн эвәлт ищи щит верәнтсы.

Хәннехәйт катра йис вўш эвәлт ләмәтсук ёнтты питсәт, мет сыры дыв йинтупн вой сух пәхәдсәт па сухумн щитәт ияха ёнтсәт. Археологәт лупләт, Западной Сибирь хуши неолит немуп йисн йинтпәт, вўнят па пурәт вәсәт, щит унтасн имет пурмәс ёнтсәт. Ёхәт хәннехәйт тыйты вәндсәт па хурамәң ләмтутәт тыйты питсәт. Щит юпийн дыв сухум па пүн олюпн нерты пиншәсәт. Мўң хотәв рәпатнекәт тәм мирхот елпийн немасья йис ширн хәншәңа версәт. Тәм ванлтупсийн щит сухмәт вәддәт. Обской

Экшаньщупат акаатл

Касум мўвн Амня вошн Данил Николаевич па Ульяна Гордеевна Ерныховна вэснән. Тәм хоттел ёх аңки Ульяна Гордеевна вухаль ими Ленгина рёт эвэлт Шекурья ай вошн вэс. Дын вой-хүд ведпәсләснән па эвең-пухәң хот енмәдсәнән. Нявремиелән худыева вөн непекәңа йисәт. Ин тәм хәтл дыв арсыр тәхетн рәпитләт.

Ма ләнхалум дын күтуп эвиян Светлана Даниловна Дядюн олаңнән хәншты. Лўв Касум мўвн Амня вошн ван хәтлуп тыләшн 17-мит хәтәдн 1969-мит одн сема питәс. Амня вошн ашколайд етшуптәслә. Елды Юрнхоп ёх каркам эви Ленинград воша А.И. Герцена немуп педагогической университетта вәндтәйтлти мәнәс. Вөн непекәңа ювмал юпийн Ёмвошн творчества хота вўян-тәс рәпитты. Лўв щәта ямсыева увәс мир нявремәт юнтут вәндтәс па ши олаңнән мир эвәлт арсыр путрәт, яснәт акаатс. Светлана Даниловна «Торум Маа» йис пурмәсәт тәйтти тәхийн рәпитмәдн Югра

мўв хәнтәт, вухалят па юрнәт эвәлт ар мосты ут акаатс. Нын ши вәлдән, кашәң хәннәхә вәлупсы хўват мәнталдн лўв эш овд кәншәл. Юрнхоп ёх эви арсыр тәхетн рәпитәс. 1998-мит одн «Югра» немуп телеканал хуца увәс мир олаңнән айкеләт ләщәтман вәс. Елды 2002-мит одн нумсәл питум ям рәпата вәйтәс. Лўв хәнты мир йис арәт, моньщәт па путрәт акаатты Ас-угорской тәхия вўян-тәс. Тәта ай нявремие кеша вәдты арсыр путрәт яха акаатсәлә. Няврем вәдтәтти арәт, экшаньщупат, китәлтти, пуныхитти, лўңтүпсәт, аңщемәтти яснәт «Няврем путрәт» немуп киникая хәншәлә. Тәм кини-

С. Дядюн хәнты хопн довал

кайн әмәщ юрн пух ар вәйтсум:

Юрн пух ар

*Пешие, пешие,
Ма пўнәң пўталыем,
Нәң пиләна әмәщ
юнтты,
Нәңты вошхиты.
Ям пеләк еш пәтем
эвәлт,
Нәңты нуви хўдән
лапәтлдем,
Хәтл нәң пәтәна ат
вудийл,
Вотн ат вошхилайн
Әмәщ, хурамәң вотән
Нәң ай нюплўв
пўныен.*

Тәмәщ яснәт юрн мир вудаң поэт Юрий Вәлла хәншәс. Ай нявремәт кеша непекә Светлана Дядюн версәлә.

Ши тумпи Светлана Даниловна 40 мултас арсыр научной непек хәншәс.

Ин тәмхәтл лўв хәнты мир олаң ученой ики Николай Терешкин хәншум путрәт па яснәт яха акаатләлә. Әхәт ши

непекәт киникая ләщәтләлә. Мосл лупты, Юрнхоп ёх эви Ёмвошн вәдты «Дыләң союм» тәхия ай нявремәт хуца ванкўтлти яңхәл. Щәта ай тәпиет хәнты ясәңа хущләлә. Дыв яха экшаньщупат, китәлтти, пуныхитти яснәт вәндтәләт.

Лўнән Светлана Даниловна Амня вош пўнәлдн вәдты «Нумсәң ёх» немуп кәрта яңхийл. Лўв щәта ай эвет па пухәт пида хәнты ясәңнән моньщәт моньщәт, йис путрәт хәдәнтләт.

Тәм каркам неңев 17 мултас ол Ас-угорской институтн рәпитл. Ши тумпи лўв хәнты ясәңнән радио хўват путәртәл. Тәса па яма ар ол мәр рәпитмәл пәта арсыр мойлупсәтн кәтлуптәйлсә. Лўв арсыр верәтн каркама вәд. Ши тумпи лўв ям аңки, кәт нявремнән тәйл. Пухнәл Мика па Александр Ёмвошн вәлдәңнән па рәпитләнән.

Ульяна ДАНИЛО

Светлана рәпата пурайн

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№4 (3520), 21.02.2019

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Врио директора –
Кондина Г.Р.
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул.Маяковского, 14.

Индекс **04393, 54393**

Тираж **2166** экз.
Заказ **774**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.